

Een hernieuwde kennismaking met het

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie

Door Annabelle Meddens-van Borselen

Het is een prachtig pand aan de Herengracht in Amsterdam waar het voormalig Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie is gehuisvest. Sinds 1999 heet deze instelling Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie en valt vanaf die datum onder de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). Hoe staat het bij het NIOD met de kwaliteit van de dienstverlening?

Tweede Wereldoorlog te hervatten bracht ik in mei jl. een bezoek aan het NIOD. Eerst bekijk ik thuis de overzichtelijke website*, waarop ik onder meer het nieuwe adres en de bereikbaarheid (tram 1, 2 of 5 vanaf CS) vind. Ook staat vermeld welke archieven voor bewerking naar de Centrale Archief Selectiedienst (CAS) in Winschoten zijn gestuurd.

Iedereen is welkom

Enmaal in Amsterdam blijkt het NIOD eenvoudig vanaf het centraal station te berei-

ken. Er zijn geen bordjes in de stad aangebracht, maar dat vind ik ook niet nodig. Bij aankomst tref ik in de openstaande deur een bakje met een informatieve folder over het instituut aan en een groot bord met daarop de naam en de openingstijden. Helaas is het NIOD niet op zaterdag geopend. In de folder staat dat iedereen die kennis wil nemen van de Tweede Wereldoorlog welkom is in de studiezaal met 25 zitplaatsen. Ook staat er dat hier archieven van Duitse instanties, de NSB en verzetsorganisaties zijn. Er zijn tevens fotocollecties (ca. 150.000 foto's) en video's met beelden van het begin van de bezetting tot en met de bevrijding in mei 1945 en de berechting van oorlogsmisdadigers. De bibliotheek omvat 50.000 publicaties, die via een computersysteem geraadpleegd kunnen worden.

In de hal moet de bezoeker zich bij de receptie inschrijven, legitimatie is niet nodig. Recht tegenover de receptionist is de glazen deur naar de studiezaal. Rechts hiervoor de balie van de studiezaalmedewerker. Daartegenover zijn tafels en stoelen voor bezoekers neergezet. Vlak bij zijn de kluisjes voor tassen, de garderobe, de wc's en een koffie- en theeautomaat. Bij binnenkomst in de hal had ik al direct een grote frisdrank-automaat gezien.

Veelbelovend

In het midden van de prachtige, koele studiezaal (airconditioning) is een binnentuintje in een glazen koepel; daaromheen staan de tafels. Daaronder zijn op de vloer aansluitingen voor laptops aangebracht. De bibliotheek is in de studiezaal opgesteld. Het ziet er allemaal veelbelovend uit. Ik meld mij bij de studiezaalmedewerker en vertel dat ik nog niet eerder in dit gebouw onderzoek heb gedaan. Ik leg uit dat ik bezig ben met voornoemd onderzoek. De provincie Noord-Holland had in het begin van de oorlog een Duitsgezinde commissaris met productieve bestuursraden gekregen. Na Dolle Dinsdag in september 1944 verbrandde commissaris Backer zijn ambtsarchief en vluchtte uit Haarlem om zijn ambt verder in Amsterdam - vlak bij de Beauftragte - uit te oefenen. Naast Commissaris der Provincie was hij ook adviseur voor binnenlandse zaken van Mussert geworden. Ik vroeg mij af of het archief van de NSB nog interessant materiaal bevat en of het toegankelijk is. De medewerker plukt direct de driedelige inventaris van de NSB met uitgebreide informatieve beschrijvingen, die tevens een soort regesten bevatten, uit de kast. Hij vertelt dat er een archievenoverzicht is en laat zien dat

In navolging van het Public Record Office in Londen voerde de Rijksarchiefdienst met ingang van 1 januari 1999 een kwaliteitshandvest in met kwaliteitsnormen ten aanzien van dienstverlening aan de bezoeker op het gebied van ruimtelijke voorzieningen, openstelling studiezaal, informatie en registratie, service en raadpleging. Hoe staat het met de kwaliteit van de dienstverlening in de studiezalen van de Nederlandse archiefdiensten en archiefbeheerende instellingen? Redacteuren van uw lijfblad brachten vorig jaar al enige werkbezoeken aan studiezalen in Nederland; in dit nummer het tweede artikel van deze reeks in 2000: een bezoek van Annabelle Meddens-van Borselen aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD).

Het binnentuintje, de koepel en de studiezaal.

alle inventarissen in de studiezaal staan. Tevens maakt hij mij attent op een grote kaartenbak. Hierin kan de bezoeker zelf zoeken op onderwerp of op persoonsnaam. Op de kaarten staat in welk inventarisnummer van een bepaald archiefinformatie is te vinden en in welke eigentijdse krant een artikel over een persoon of onderwerp is verschenen. Er staat tevens een korte weergave van de inhoud bij. Hij vertelt dat deze kaartenbak vroeger alleen voor NIOD-medewerkers was, maar dat het systeem de inventarissen overigens niet overbodig maakt. Ik begin direct met zoeken en vind in korte tijd een schat aan informatie. Vermeldingen uit het NSB-archief tref ik ook aan, zodat ik de betreffende inventarisnummers kan aanvragen. Dat gaat nog gewoon op briefjes, zonder gebruik van de computer. Jammer dat deze kaartenbak niet eerder ter beschikking van bezoekers was.

Gemis

Het enige wat ik nog mis is een introductiepakket voor bezoekers waarin zou kunnen staan hoe je de bibliotheek kan gebruiken. Nu vraag ik me af of ik zelf de boeken mag pakken en of ik dan een aanvraagbriefje op die plaats dien te zetten. Hoe kunnen bezoekers de fotocollectie raadplegen? Is die toegankelijk via kaartenbakken en kan dit zonder van tevoren een afspraak te maken? Ik kan het vragen aan de welwillende studiezaalmedewerker. Achteraf realiseer ik mij, dat wij in het rijksarchief in Noord-Holland evenmin zo'n pakket hebben. Ik merk nu zelf wat een gemis dat is.

Formulier

Halverwege mijn bezoek krijg ik het verzoek een formulier voor toestemming tot raadpleging van niet-openbare archieven in te vullen. Ik doe dit braaf en de medewerker wil het direct opbergen. Aangezien ik precies de voorwaarden wil weten voor publicatie van een artikel, vraag ik om een kopie. In kleine lettertjes onderaan staat dat dit formulier niet van toepassing is op particuliere archieven, waarvan de schenkers bijzondere voorwaarden hebben gesteld. Ik vraag of het NSB-

archief zo'n particulier archief is, het is tenslotte afkomstig van een politieke partij en niet van een overheidsinstantie. Of is het ooit in beslag genomen door de overheid en daarmee een overheidsarchief geworden? Hier weet hij geen antwoord op.

Metamorfose

Het is een wereld van verschil tussen een bezoek aan het oude gebouw van het toenmalige RIOD en dit nieuwe NIOD. Voor 1997 moest je, om toegang tot de archieven te krijgen, eerst een brief schrijven en een afspraak maken met een medewerker. Er was geen studiezaal, ergens in een uithoekje van het gebouw mocht je een plaatsje zoeken. Bezoekers kregen archiefmateriaal aangereikt dat was uitgezocht door de medewerker. Archiefoverzichten en inventarissen kregen ze niet in handen. Je wist ook niet of die er wel waren. Je beschouwde het als een gunst dat je überhaupt iets kreeg. Het was niet eenvoudig om tussendoor iets aan de medewerker te vragen, want je niet wist waar die te vinden was. De situatie is nu geheel anders; sinds zijn verhuizing heeft het instituut in alle opzichten een ware metamorfose ondergaan.

Backer was vanaf 1 februari 1941 commissaris van de provincie Noord-Holland geweest en was benoemd door Seyss Inquart. In 1948 werd hij door Bijzonder Rechtspleging veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf.

Een filmploeg van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) filmt de arrestatie.

* www.oorlogsdok.knaw.nl

Tijdens de inventarisatie van het archief van het Provinciaal Bestuur 1851-1943 startte ik begin jaren negentig met het onderzoek naar het Provinciaal Bestuur in oorlogstijd. Na mijn moeders' overlijden trof ik bij het ontruimen van haar huis een fotoreportage aan over de arrestatie van de NSB-commissaris Backer en commissaris De Rijke van Overijssel. Op de achterkant stonden negatiefnummers in het handschrift van mijn vader. Er waren nog twee dozen met negatieven, waarin ook de negatieven van de fotoreportage zaten; op de envelop stond de datum 10 mei 1945 gestempeld. Een omschrijving van de foto's luidde: 'inspecteur Rijpma met arrestant'. Kennelijk was mijn vader als fotograaf bij de overbrenging van de gearresteerde Backer aanwezig geweest.

Op 10 mei 1945 werd A.J. Backer (r), NSB-commissaris van de provincie Noord-Holland, naar een ander adres overgebracht. Drie dagen daarvoor was hij gearresteerd en tijdelijk ondergebracht in de reinigingsdienst Haarlem aan de Oudeweg (Waarderpolder). Links W. de Rijke, toenmalig commissaris van Overijssel.

Foto's W.J. van Borselen (1914-1965)